

cycle in banking; determination of the development policy of a commercial bank; definition of the activity purposes of commercial bank. It was determined that the advantages of CAMELS include the obviousness of the research results, and also that the pattern allows to comprehensively embrace all aspects of the activities of a bank establishment. The disadvantages include the subjective nature of the assessment.

Key words: *banking management, banking, banking system, credit institution, commercial bank.*

УДК: 330.35(4/9)«19/20»:336:330.16

DOI: 10.31395/2415-8240-2022-100-2-329-339

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПСИХОЛОГО-ПОВЕДІНКОВІ АКЦЕНТИ ПОВОЄННОГО «ЕКОНОМІЧНОГО ДИВА» У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Л. М. ХУДОЛІЙ, доктор економічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування

Н. С. ТАНКЛЕВСЬКА, доктор економічних наук

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Л. В. БАРАБАШ, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Повоєнний період попередніх років для багатьох країн – учасниць воєнних дій став своєрідною «точкою відліку» у новому економічному рості та розвитку. Відтак держави, що зазнали найбільшого руйнування, протягом тривалого періоду демонстрували активний економічний ріст і досягли значного розвитку. «Економічне диво» для таких країн стало поєднанням фінансово-економічних управлінських аспектів і психолого-поведінкових важелів.

Ключові слова: *економічне диво, індустріалізація, психолого-поведінкові фактори, соціальне ринкове господарство, диво на річці Хан, імпортозаміщення, соціальна спрямованість*

Війна завжди критичне явище для всіх сфер діяльності держави. Порушуються напрацьовані економічні зв'язки, руйнуються фінансові перспективи, активно прогресуюча інфляція знецінює національну валюту, а зростаюче безробіття позбавляє державну скарбницю доходів. При цьому спостерігається критичний дисбаланс витрат і доходів за рахунок непомірно високих витрат на оборону, громадський порядок і безпеку, а також соціальних виплат.

Перша і друга світові війни стали причиною занепаду багатьох країн. І кожна держава шукала власний шлях економічного відродження, зважаючи на наявні ресурсні й економічні можливості. Наразі у стані війни перебуває

Україна. А тому пошук варіантів відбудови після війни набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Післявоєнна відбудова у різні часи та для різних країн була різною: для когось вона стала випробуванням на міцність, що тривали досить довго, а для інших тотальне руйнування стало ефективним підґрунтям для стрімкого злету й активного відродження. Саме зазначені явища спонукали до виникнення нового терміну у фінансово-економічному середовищі – «економічне диво». І нині настав доречний час, щоб проаналізувати наявні його факти.

Виникнення поняття «економічне диво» нерозривно пов'язане з Німеччиною 1945–1950 рр., коли країна агресор, що зазнала значних руйнувань і була переможена, за підтримки вчорашніх противників виходить на кардинально нові рівні економічного зростання. Нині ж зазначений термін скоріше є синтезом очікувань прогресивних результатів, заснованим на теорії економічного зростання, сучасного інституціоналізму та політичної теорії, на перетині яких отримуються передумови активного економічного росту [1].

Водночас Єжи Бьольке та Магдалена Осинска вважають, що під «економічним дивом» радше треба розуміти «очікування щодо зростання економіки, фактичний темп зростання, рівень економічного розвитку, що вимірюється ВВП на душу населення, та час» [2]. Пекар В. вважає, що під «економічним дивом» слід розуміти «...швидке економічне зростання на 7–10% (чи навіть більше) щорічно протягом тривалого періоду. Країни, які так зростають, привертають до себе увагу інвесторів, незважаючи на корупцію, слабку інфраструктуру, низьку спроможність інституцій та інші негаразди» [3].

Наразі «економічним дивом» заведено вважати тривалий у часовому вимірі стан сталого активного зростання економіки, зумовлений низкою обставин внутрішнього та зовнішнього характеру, що сприяє її швидкому відновленню та прогресивному розвитку. Однак є суттєва різниця між «економічним дивом» мирного часу і повоєнного періоду.

Під час першого держава проводить реформи, спрямовані на «активізацію підприємницької активності, створення робочих місць, інтенсифікацію соціальної мобільності та позначається на зростанні інвестицій у сферу освіти та охорони здоров'я. Зрештою, бізнес зацікавлений створювати довкола себе цілу екосистему, яка б дозволяла вирощувати кадри й формувати запит на власний продукт чи послугу» [4]. Повоєнне ж «економічне диво» полягає у пошуку поєднань, здавалося б, несумісних компонентів, які в найближчій перспективі дадуть потужний «економічний вибух».

Методика досліджень. Методичною та методологічною основою систематизації матеріалів представленого дослідження уможливило використання сукупності методів наукового пізнання. Зокрема, за допомогою діалектичного методу було доведено актуальність і сформовано проблематику проведеного наукового пошуку. Абстрактно-логічний метод став визначальним для узагальнення висновків. Економіко-статистичний та аналітичний методи були використані для розгляду напрямів реформ різних країн у повоєнний

період, що сприяли виникненню «економічного дива». Графоаналітичний метод використано для унаочнення цифрового матеріалу.

Результати досліджень. Відбудова фінансово-економічної сфери після війни є питанням складним, але цікавим. Адже передумови довоєнного часу втрачають свій зміст, кроки, зроблені у воєнній агонії, не завжди раціональні, хоча й допомагають «триматися на плаву», а от наслідки однакові: розруха фізична, економічна та демографічна, а ще – фактичний шанс почати все спочатку, з майже чистого аркуша, на підставі ретельного аналізу помилок «до», прорахунків «під час» і бажаних наслідків «після». Тобто створення «бізнес-плану» розвитку держави.

Розглянемо ж, якими були «бізнес-плани» деяких держав повоєнного періоду після Другої світової війни, що дали їм можливість створити «економічне диво».

Перш за все, зауважимо, що «економічне диво» світова спільнота визнає у таких країнах, як Швеція (1945–1973 рр., «Рекордні роки»), Німеччина (50-і роки), Франція (1945–1975 рр., «Славне тридцятиліття»), Греція (1950–1970 рр.), Японія (1950–1975 рр.), Італія (1955–1972 рр.), Іспанія (1959–1973 рр.), Бразилія (1968–1973 рр.) [5]. Ну і, звичайно, варто до цього переліку додати ще США, які, попри активну фінансову участь у повоєнній відбудові країн-учасниць, змогли також вирівняти і спонукати до росту власну економіку.

Саме тому розпочнемо зі Сполучених Штатів – донора відбудови повоєнних Німеччини та Японії. У 1943 році перед США потало питання подолання високого рівня безробіття й очікуваних промислових потрясінь, а також зниження споживчих витрат і приватних інвестицій. Як наслідок, було прийнято рішення про значне скорочення бюджетних видатків, зокрема на соціальну сферу, а також підняття податків, передусім особистих – для збалансування бюджету. Тобто економіка була переведена у режим воєнного часу та набула ознак командної економіки: масштабний контроль цін і виробництва, зосередження виробничих потужностей на воєнних потребах і скорочення сегмента товарів тривалого споживання, керований розподіл ресурсів тощо. Це спровокувало розвиток тіньового сектору та зниження якості товарів, а також змінний дефіцит.

«У 1944 р. державні витрати всіх рівнів склали 55 % валового внутрішнього продукту (ВВП). До 1947 р. державні витрати скоротилися на 75 % у реальному вираженні, або з 55 % ВВП до трохи більше 16 % ВВП. Цікаво, що за цей період федеральні податкові надходження скоротилися лише приблизно на 11 %. Однак це «дестимулювання» не привело до краху споживчих витрат чи приватних інвестицій. Реальне споживання виросло на 22 % в період з 1944 по 1947 рр., а витрати на товари тривалого користування в реальному вираженні збільшилися більш, ніж вдвічі. Валові приватні інвестиції виросли на 223 % в реальному вираженні, а реальні витрати на житлове будівництво – в шість разів» [6].

Повоєнні реформи організовувалися наступним чином: перш за все відбулася відмова від командної економіки. Наступним кроком стала реформа

освіти: значна кількість вчорашніх військових, а відтак – потенційних безробітних, отримали можливість навчатися та проживати в коледжах. За рахунок такої зайнятості було скорочено кількість безробітних, що мала спровокувати глибоку кризу. Водночас активно проводилася реформа переорієнтації виробництва з воєнного на цивільне. Внаслідок цього приватні витрати почали зростати, а державні видатки – скорочуватися. Крім того, в рамках перепрофілювання проходила реформа стимулювання приватного виробництва. У поєднанні зі збільшення контингенту освічених колишніх військових її наслідком стало формування середнього підприємницького класу нового типу» [6]. Таким чином, взаємозв'язок усіх означених складових сприяв сталому та тривалому економічному зростанню економіки США у повоєнний період.

Повоєнна відбудова Німеччини, зокрема західної її частини, потребувала значних ресурсів. І головним інвестором відбудови, зокрема індустріальної сфери, виступили США. Окрім того, вони отримали всебічну підтримку тодішнього німецького уряду.

Довоєнна ж Німеччина, під проводом уряду Гітлера, характеризувалася командним типом економіки: жорстке регулювання цін заради дешевої сировини, що спрямовувалася на воєнні потреби, нормування, як засіб економії заради популістського майбутнього зростання й інші «переваги» жорсткого державного регулювання [7]. Тож після війни у Німеччині відзначався суцільний занепад: «Війна, разом із гітлерівською політикою випаленої землі, знищила 20 % всього житла. Виробництво продуктів харчування на душу населення 1947 р. становило лише 51 % рівня 1938 р., а офіційний продовольчий пайок, встановлений окупаційною владою, варіювався від 1040 до 1550 калорій щодня. Обсяг промислового виробництва у 1947 р. становив лише третину рівня 1938 р. Більша частина чоловіків працездатного віку були мертві» [8]. Однак слід відзначити і те, що загальний дореформений стан Німеччини характеризувався й відносно позитивними моментами: збереглася значна частина промисловості у регіонах, де воєнні дії були менш інтенсивними; міграція населення та його концентрація у зазначених регіонах сприяли високому рівню безробіття, а відтак і формуванню ринку дешевої робочої сили та низьких заробітних плат за тривалішого періоду робочого часу; вперше на чільну позицію вийшли психолого-поведінкові моменти – національна впевненість, пунктуальність, наполегливість, схильність до дисципліни та порядку. Окремо слід наголосити на тотальній мінімізації воєнних витрат.

«Німецьке економічне диво» почало вибудовуватися на руїнах командної системи. І ґрунтувалося воно на трьох китах: грошова реформа, відміна контролю над цінами та зниження граничних ставок податків. Такий тип господарювання отримав назву «Соціальне ринкове господарство». Воно будувалося на гармонійному поєднанні конкурентоспроможної економіки, підприємницької ініціативи та соціального прогресу.

За висновками Р. Стока, соціальна ринкова економіка не була першою стадією соціальної держави і навіть більше – ніколи не задумувалася як «третій варіант» між соціалізмом і капіталізмом чи як конвергенція систем. Водночас вона була мала стати складною й ефективною ринковою економікою. В її основу було покладено ринкові інститути, що конкурують і захищають свободу та стимулюють благополуччя. А ще – допомагають досягти більшості соціальних цілей. Адже соціальний прогрес вимагав створення народного капіталізму, заснованого на заохоченні індивідуальної відповідальності шляхом створення особистого багатства, здобутого працею». При цьому автор посилається на тодішнього очільника німецького уряду Р. Ергард, який пояснював, що «... чим вільніша економіка і чим вона соціальніша, тим більший прибуток для національної економіки» [9].

Таким чином, відбудова Німеччини після війни, а відтак і «німецьке економічне диво», ґрунтувалися, передусім на використанні національних особливостей психологічної дії та поведінкових моментів у поєднанні з ресурсними зовнішніми асигнуваннями та політикою лібералізації оподаткування з превалюванням соціальних цілей за рахунок скорочення бюджетних видатків.

Однак не всі «економічні дива» відзначаються цілеспрямованим соціальним вектором. «Японське економічне диво» – це капіталізм, підтримуваний державою. За такого типу господарювання уряд фактично контролює виробництво та розподіл капіталу за допомогою фінансових важелів і контролю над фінансовою системою. Зокрема, правові основи безумовно підпорядковані державній владі, але загальна економічна ідея спрямована на звеличення нації, а не особистості. У рамках зазначеного, держава та бізнес категорично розмежовуються, а економіка працює на індивіда. При цьому увага держави та фінансова підтримка спрямована на визначені пріоритетні галузі [10].

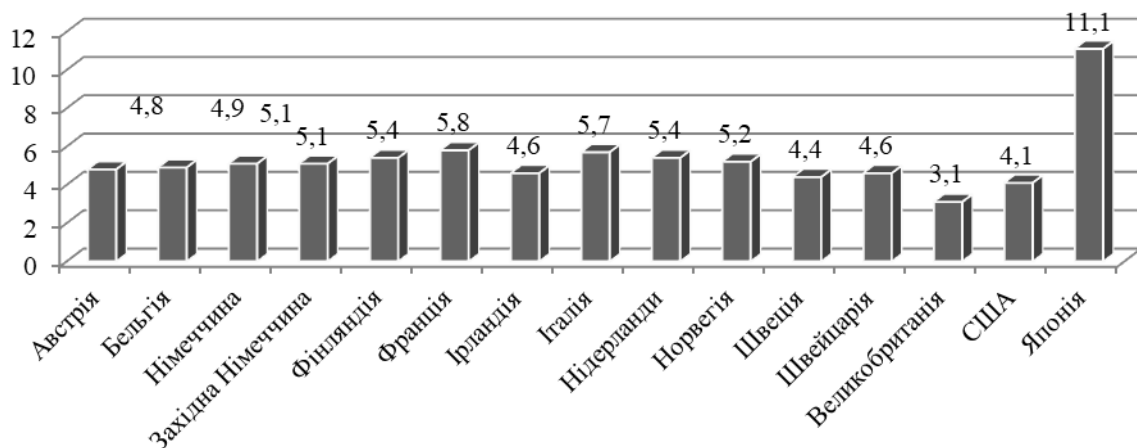
Дореформена післявоєнна Японія характеризувалася втратою близько 40 % національного багатства цивільного населення. Значних руйнувань зазнали об'єкти критичної та соціальної інфраструктури, критично знизився видобуток, майже було знищеним виробництво та судноплавство. Через кілька років після поразки рівень життя Японії становив близько 30% від найвищого довоєнного (1935–1937 рр.) рівня. Також Японії довелося асимілювати близько 6 млн солдатів і емігрантів. Економіка страждала від дефіциту продовольства й енергії, критично високим був і рівень інфляції [11].

Серед важливих кроків реформ, що сприяли створенню «Японського економічного дива» – демонополізація економіки та створення конкурентного ринкового середовища; земельна реформа, також спрямована на демонополізація та розвиток малого фермерства; техніко-технологічне вдосконалення, переорієнтація й оновлення виробництва; створення потужної системи державної підтримки, податкових і фінансових пільг; залучення коштів на розвиток економіки з внутрішніх резервів і за рахунок зовнішніх інвестиційних вливань США; імпорто-орієнтація на країни, що розвиваються, як

на бази дешевої сировини, й експорт-орієнтація на розвинуті країни, як донорів за рахунок активного споживання технічних і технологічних новинок. Крім того, як і у випадку з Німеччиною, варто згадати активізацію психолого-поведінкових аспектів: національна прихильність до стабільності, що реалізовувалася заохоченням системи позитивного найму, стимульованої щорічним підвищенням рівня оплати праці платня залежно від віку та стажу роботи. Остання надзвичайно ефективно сприяла зниженню собівартості продукції, а відтак і цін.

«Японське економічне диво», на відміну від німецького, було зосереджене навколо демонополізації і технологізації економіки. Спільними ж рисами є використання національних психолого-поведінкових факторів, а також побудова конкурентної економіки.

Загалом варто відзначити, що загальне зростання ВВП у повоєнний період у Японії було найвищим (рис. 1).

Рис. 1. Середньорічне зростання реального ВВП в окремих країнах у 1960-х рр., % [12]

Однак досі ми розглядали повоєнну відбудову країн-агресорів. Україна ж наразі перебуває у стані учасника воєнних дій, на якого агресія спрямована. Тому цілком логічно припустити, що економічне становище таких країн є значно гіршим, адже йому не передував період накопичення ресурсів. Прикладом такої держави, що межує з сусідом-агресором, є Південна Корея. Її економічний розвиток у повоєнний період є не менш активним і приголомшливим, аніж попередні наведені приклади.

«Диво на річці Хан» або «рукотворне диво» – так ще характеризують повоєнну відбудову Південної Кореї економісти. Майже до 1960-х рр. країна характеризувалася аграрним типом економіки, з високим рівнем корупції і низьким рівнем життя. Невзначна інфраструктурна база, побудована під час японського правління, була майже зруйнована під час Корейської війни 1950-53 рр. Дохід на душу населення на початку 1960-х років становив нижче, ніж у Гаїті, Ефіопії та Ємену, і приблизно на 40% нижче, ніж в Індії. Внутрішні заощадження, відповідно, були незначними. Зростання населення майже на 3% на рік у густонаселеній країні означало, що вона повинна була повністю

залежати від іноземної допомоги для звичайного виживання. Безробіття, неповна зайнятість і бідність були настільки поширені, що понад 40 % населення були на або за межею бідності [13].

Історично «Диво на річці Хан» було досягнуто за три етапи: імпортозаміщення (1954–1960 рр.); зовнішня орієнтація (1961–1979 рр.); баланс і стабілізація (після 1980 року). Перший етап – імпортозаміщення – хоча і мав наслідком слабе економічне зростання, однак дозволив, за рахунок активізації вітчизняного виробництва, вибудувати ефективну інфраструктуру ринку людського капіталу. Це дозволило перейти до другого етапу – зовнішньої орієнтації. Під час цього етапу активно здійснювала переорієнтація економіки з аграрної сфери на експортоорієнтовану індустріалізацію. А успішне підґрунтя цьому створило попереднє імпортозаміщення, давши можливість спрямувати накопичений капітал на розширення експорту у подальші періоди.

З 1954 по 1986 рр. гірничодобувна промисловість збільшила свою частку у ВВП з 12,0 % до 30,2 %. При цьому частка сільського господарства у ВВП зменшилася з 44,6% до 13,5 %. Відзначилася також швидка зміна структури зовнішньої торгівлі: у 1962 р. на первинну продукцію припадало майже 3/4 загального експорту, причому лише 1/4 – на промислову продукцію. До 1982 року виробництво досягло 94 % загального експорту. Почалося виробництво важкої техніки та хімічної продукції, що становили все більшу частку в структурі експорту, сягаючи майже 50 % бідності [13].

Проте надто швидкі темпи розвитку призвели до нарощування зовнішнього боргу та стимулювання інфляції із збільшенням диспропорцій у промисловості, в тому числі і між сільським і міським секторами. Зростаюча інфляція спонукала до напрацювання та впровадження стабілізаційної програми, спрямованої на збалансований розвиток з нівелюванням структурних викривлень і дисбалансів в економіці. Прийшов час третього етапу, під час якого відбулося значне скасування субсидій і пільгових позик. Нова стратегія передбачала ефективний розподіл інвестицій між галузями з метою встановлення динаміки їхнього розвитку залежно від світового попиту на продукцію. Окремо увага була зосереджена на соціальному розвитку, в основу якого було покладено добробут громадянина. Фактично, третій етап – це період неомеркантилістичної держави, що втручалася у ринкові рамки. Її роль полягала в мобілізації і розподілі національних ресурсів для збільшення національного багатства та промислової потужності, а також для спрямування приватної діяльності у визначеному стратегічному напрямі.

Окремо знову варто зосередитися на психолого-поведінкових аспектах реформ. До них у варіанті «Дива на річці Хан» слід віднести такі, як внутрішня цінність освіти як засобу самозадоволення; стимулювання працьовитості та самодисципліни; національна повага до суспільного порядку, ієрархії та влади; відсутність релігійного чи ідеологічного догматизму, що гальмує прагматичне досягнення цілей.

Висновки. Наведені приклади «економічного дива» різних за менталітетом і фінансово-економічним становищем країн засвідчують, що у

повоєнній відбудові, спрямованій на активний фінансово-економічний розвиток, акценти фінансової й економічної сфер мають обов'язково поєднуватися з психологічними та поведінковими. Останні виступають важелями, що, за вмілого використання, спонукають громадянина до праці на основі національної ідеї, а економіку стимулюють до активного росту.

Варто відзначити також спільні риси усіх «економічних див»: переорієнтація промисловості на технологічне виробництво, активне конкурентне середовище, стимулювання підприємницької активності, соціальна орієнтація фінансово-економічної діяльності, а також експортоорієнтоване виробництво та стимулювання пріоритетних галузей і сфер діяльності.

В умовах фінансово-економічної ситуації України, варто звернути увагу на досвід відбудови Південної Кореї, виходячи зі схожості ситуації, поєднавши його з поглибленою соціальною складовою, що відзначилася в рамках «Німецького економічного дива». Відтак наразі доречним буде розвиток підприємницьких стартапів, відновлення виробництва на основі технічного та технологічного апгрейду, посилення соціальної складової державної політики, стимулювання малого та середнього бізнесу та загальна переорієнтація з економіки сировинного типу на економіку експортоорієнтованості й імпортозаміщення. І, звичайно, при цьому слід, перш за все, врахувати психолого-поведінкові особливості українців: роботу на результат на справедливих умовах, відновлення довіри до держави та її структур, формування економічної свідомості громадянина нового типу шляхом підвищення рівня фінансової грамотності та розширення соціального діалогу між державою і платниками податків.

Література:

1. Sharma R. Breakout Nations: In Pursuit of the Next Economic Miracles. New York: W. W. Norton & Company, 2012.
2. Boehlke J., Osińska M. Economic Miracles: An Introduction. Economic Miracles in the European Economies. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/331338928_Economic_Miracles_An_Introduction DOI: 10.1007/978-3-030-05606-3_1 (дата звернення 19.05.2022).
3. Пекар В. Економічне диво для України: як запустити двигун. *Главком*. 2018. Режим доступу: https://glavcom.ua/columns/v_pekar/ekonomichne-divo-dlya-ukrajini-yak-zapustiti-dvigun-502479.html (дата звернення 21.05.2022).
4. Рибаків Д., Яворський П., Харламов П. Ліберальні реформи: з чого складається «економічне диво» Грузії, Словаччини, Естонії, Великої Британії та Польщі. Чого довелося позбутися цим країнам та чого вдалося досягти. *Mind*. 2020. Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20209677-liberalni-reformi-z-chogo-skladaetsya-ekonomichne-divo-gruziyi-slovachchini-estoniyi-velikoyi-britan> (дата звернення 21.05.2022).
5. Економічне диво. Wikiwand. Режим доступу: <http://surl.li/cddlX> (дата звернення 19.05.2022).
6. Cecil B. Economic Recovery: Lessons from the Post-World War II Period. *Economic History*. 2012. Режим доступу:

<https://www.mercatus.org/publications/economic-history/economic-recovery-lessons-post-world-war-ii-period> (дата звернення 19.05.2022).

7. Balabkins N. *Germany Under Direct Controls*. New Brunswick, N.-J.: Rutgers University Press, 1964. 62 p.

8. David R. Henderson *German Economic Miracle*. ECONLIB CEE. Режим доступу: <https://www.econlib.org/library/Enc/GermanEconomicMiracle.html> (дата звернення 21.05.2022).

9. Stock R. *Social market economy*. European Network for Education and Training (EUNET). Режим доступу: <http://surl.li/cdeil> (дата звернення 20.05.2022).

10. Alam Bhuiyan Md Z. *The miracle of Japanese Economy after the Second World War (WW2)*. *Japan & Its all*. 2019. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/333561460_The_miracle_of_Japanese_Economy_after_the_Second_World_War_WW2 (дата звернення 22.05.2022)

11. Zhang W. B. *Japan after World War II: Rapid Economic Growth and Social Change*. *Japan versus China in the Industrial Race*. Palgrave Macmillan, London. Режим доступу: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-26813-9_7?noAccess=true (дата звернення 24.05.2022)

12. Average annual real GDP growth of OECD countries 1960s-1970s. Statista Research Department. 1991. Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/788497/average-annual-real-gdp-growth-oecd-countries-60s-70s/> (дата звернення 24.05.2022)

13. Kim K. S. *The Korean miracle (1962–1980) revisited: myths and realities in strategy and development*. Kellogg Institute. 1991. Режим доступу: https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/166_0.pdf (дата звернення 25.05.2022)

References:

1. Sharma, R. (2012). *Breakout Nations. Pursuit of the Next Economic Miracles*. New York: W. W. Norton & Company, 2012.

2. Boehlke, J., Osińska, M. (2019) *Economic Miracles: An Introduction. Economic Miracles in the European Economies*, 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/331338928_Economic_Miracles_An_Introduction DOI: 10.1007/978-3-030-05606-3_1 (дата звернення 19.05.2022).

3. Pekar, V. (2018). *Economic miracle for Ukraine: how to start the engine*. *Glavkom*, 2018. URL: https://glavcom.ua/columns/v_pekar/ekonomichne-divo-dlya-ukrajini-yak-zapustiti-dvigun-502479.html (application data 21.05.2022).

4. Rybakov, D., Yavorsky, P., Kharlamov, P. (2020). *Liberal reforms: what is the "economic miracle" of Georgia, Slovakia, Estonia, Britain and Poland. What these countries had to get rid of and what they managed to achieve*. *Mind*, 2020. URL: <https://mind.ua/publications/20209677-liberalni-reformi-z-chogo-skladaetsya-ekonomichne-divo-gruziyi-slovachchini-estoniyi-velikoyi-britan> (accessed 21.05.2022).

5. *Economic miracle*. Wikiwand. URL: <http://surl.li/cddlX> (accessed 19.05.2022).

6. Cecil B. (2012). *Economic Recovery: Lessons from the Post-World War II Period*. *Economic History*. \ URL: <https://www.mercatus.org/publications/economic-history/economic-recovery-lessons-post-world-war-ii-period> (дата звернення 19.05.2022).

7. Balabkins, N. (1964). *Germany Under Direct Controls*. New Brunswick, N.-J.: Rutgers University Press, 1964. 62. p.
8. Henderson, D. R. *German Economic Miracle*. ECONLIB CEE. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/GermanEconomicMiracle.html> (дата звернення 21.05.2022).
9. Stock, R. (2011). *Social market economy*. European Network for Education and Training (EUNET). URL: <http://surl.li/cdeil> (дата звернення 20.05.2022).
10. Alam Bhuiyan, Md Z. (2019). *The miracle of Japanese Economy after the Second World War (WW2)*. *Japan & Its all*, 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/333561460_The_miracle_of_Japanese_Economy_after_the_Second_World_War_WW2 (дата звернення 22.05.2022).
11. Zhang, W. B. (1998). *Japan after World War II: Rapid Economic Growth and Social Change*. *Japan versus China in the Industrial Race*. Palgrave Macmillan, London, 1998. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-26813-9_7?noAccess=true (дата звернення 24.05.2022).
12. Average annual real GDP growth of OECD countries 1960s-1970s. Statista Research Department, Dec 31, 1991. URL: <https://www.statista.com/statistics/788497/average-annual-real-gdp-growth-oecd-countries-60s-70s/> (дата звернення 24.05.2022)
13. Kim K. S. (1991). *The Korean miracle (1962–1980) revisited: myths and realities in strategy and development*. Kellogg Institute, 1991. URL: https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/166_0.pdf (дата звернення 25.05.2022).

Annotation

***Khudoliy L. M., Tanklevska N. S., Barabash L. V.
Financial-economic and psychological-behavioral accents of foreign experience of reconstruction of the country after the war***

Rebuilding the state in the postwar period is a kind of second chance to start all over again, but taking into account past mistakes. The financial and economic revival after the Second World War was especially active. A number of countries in different regions have shown high rates of economic growth that have lasted for a long time.

Ukraine is currently at war with a neighboring aggressor country. The rather difficult state of the economy on the eve of the invasion is complicated by the total destruction of both critical and social infrastructure and the destruction of housing. Currently, more than 30 % of the country's economy does not work at all, some are only partially functioning. As a result, more and more acute questions arise: now - the functioning of the financial and economic environment in wartime, and in the long run - reconstruction and priority areas for further development.

Therefore, the aim of this research was to study the foreign experience of rebuilding countries in the postwar period on the example of creating an "economic miracle" in different countries – both aggressors and those to whom it was directed. The study described the pre-war state of countries such as Germany, Japan and South Korea, as well as their lessons in creating an "economic miracle." The study of the German Economic Miracle proved the effectiveness of a harmonious combination of a market economy with an emphasis on a high level of competitiveness, stimulating entrepreneurial initiatives and the predominance of social development for the advancement of national interests in the world market.

The «Japanese economic miracle» gave an understanding of the importance of the economic idea of glorifying the nation through the use of technical and technological renewal of production, demonopolization of the market and the formation of paternalistic traditions of business and life of the nation. The most interesting thing in terms of similarities with Ukraine is the experience of South Korea. The «Miracle on the Khan River», created in three stages, was based on the predominance of national production over imports, export-oriented industrialization of production and balanced development aimed at eliminating economic imbalances. Special attention was paid to the active use in all three cases of psychological and behavioral factors, in particular the national characteristics of the mentality of each nation.

Key words: *economic miracle, industrialization, psychological and behavioral factors, social market economy, miracle on the Khan River, import substitution, social orientation*

УДК: 339.543

DOI: 10.31395/2415-8240-2022-100-2-339-352

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ю. О. НЕСТЕРЧУК, доктор економічних наук

С. Ю. СОКОЛЮК, доктор економічних наук

О. С. ТУПЧІЙ, кандидат економічних наук

О. В. ЖАРУН, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

К. Ю. СОКОЛЮК, кандидат економічних наук

Одеська національна академія харчових технологій

У статті обґрунтовано сутність та роль митного контролю як одного з ключових чинників формування економічної безпеки України. Здійснено теоретичне обґрунтування економічної безпеки, висвітлено її складові елементи. Визначено місце митного контролю у системі економічної безпеки, виокремлено спільні і відмінні риси митної безпеки у взаємозв'язку із економічною безпекою. Акцентовано увагу на сучасних особливостях забезпечення митної та економічної безпеки України. Доведено, що митна безпека та економічна безпека частково перетинаються та взаємодоповнюють одна одну, однак є окремими поняттями.

Ключові слова: *економічна безпека, митна безпека, митний контроль, митні відносини, зовнішньоекономічна діяльність, державний контроль.*

Постановка проблеми. На сучасному глобалізаційному етапі розвитку світової економіки забезпечення економічної безпеки держави стає однією з основних проблем, що потребують невідкладного вирішення. Мегарегіоналізація, загострення геополітичних загроз, глобалізація світових